

# Säkylän Pyhäjärven Laaturapu

Esiselvitysraportti, Pyhäjärvi-instituutti

1.2.2016 – 31.12.2017



Pyhäjärvi-instituutti

Henna Ryömä

Marko Jori

## Hankkeen tarve ja taustaa

Säkylän Pyhäjärvi on Lounais-Suomen suurin järvi, jolla toimii 22 päätoimista ja 60 sivutoimista ammattikalastajaa. Perinteisesti halutuin saaliskala on ollut muikku, jota pyydetään pääsääntöisesti talvunuottauksella sekä keväisin että syksyisin rysillä. Vuosituhannen alkuun saakka muikkusaalis myös tuotti suurimman osan ammattikalastajien tuloista. Ilmaston lämpeneminen on kuitenkin voimakkaasti vaikeuttanut sekä muikun pyyntiä että vuosiluokan kokoa. Jääpeitteisen ajan, ja samalla nuottakauden, lyheneminen on vähentänyt pyyntitehokkuutta ja kesäaikaan vesien maksimilämpötilan nousu on pienentänyt vuosiluokan muikunpoikasten selviytymismahdollisuuksia. Pyhäjärvi oli 1800 —luvun lopussa kuuluisa jokirapusaaliistaan, mutta rapurutto tuhosi kannan 1907 ja 1930. Vuonna 1988 aloitettiin täplärapujen istutus ja sitä jatkettiin vuoteen 1993 saakka. Ravustus alkoi vuonna 2001 ja saalis kasvoi vuosittain aina huippuvuoteen 2008 asti, jolloin kokonaissaalis oli 948 000 täplärapua. Viime vuosina kokonaissaalis on ollut keskimäärin 500 000 kpl/ vuosi. Huippuvuonna 2008 ammattikalastuksen kokonaistuloista yli 90 % rakentui ravustuksesta. Ammattimaisesti rapua pyytää noin 30 henkilöä, joilla on pyynnissä yli 100 kertaa vuosittain. Rapuja välittää markkinoille neljä paikallista toimijaa. Pyhäjärvisuudella ravustuksella on myös suuri merkitys alueen asukkaille, sillä kaikkiaan rapulupia myönnetään vuosittain yli 250 henkilölle, joista suurin osa pyytää rapuja omaan tarpeeseen. Pyhäjärvi-instituutin Rapu —hankkeessa “SATAKUNTA — Innovation and research network in changing climate, case: Crayfish” tehtyjen selvitysten ja luotujen tulevaisuuden skenaarioiden pohjalta täplärapusaaliit tulevat lähitulevaisuudessa kasvamaan n. 1,6 kertaisiksi nykyisestä muodostaen nykyistä suuremman osuuden elinkeinokalatalouden tuloista. Suomessa raputaloudelle on ominaista se, että suurin osa saaliista myydään asiakkaille (kalatukut, kaupat, ammattikeittiöt) elävinä. Haasteena rapuelinkeinossa on se, että markkinoille tarjotaan rapuja usean toimijan kautta ilman mitään laatustandardeja. Erityisesti huipusesongin aikaan markkinoille voi päästä laatutasoltaan heikompia rapueriä, jolloin asiakkaat voivat siirtyä käyttämään muiden alueiden rapuja tai tarjoavat jatkossa Pyhäjärven raviusta huonompaa hintaa. Useamman huonon erän pääsy markkinoille voi vaikuttaa pahimmillaan hyvinkin negatiivisesti elinkeinoraputalouden tulevaisuuteen. Pyhäjärven täpläravulle tulisi luoda oma laatustandardi, jonka noudattamiseen kaikki toimijat alueella sitoutetaan koulutusten ja auditointien avulla. Laatustandardin vaatimuksiin sitoutuville toimijoille tulisi olla käytössä oma laatu-merkki, jonka voi liittää myyntipakkauksiin. Laatustandardin ja —merkin avulla voidaan myös vastata EU:n vieraslajidirektiivin tuomiin haasteisiin erityisesti imagon osalta.

## Hankkeen tavoitteet, toimenpiteet ja toteutustavat

Hankkeen päätavoitteena oli vahvistaa Pyhäjärven elinkeinoraputalouden kannattavuutta ja elinvoimaisuutta. Yhtenä keskeisenä tavoitteena oli myös turvata täpläravun asema osana

suomalaista kalastuselinkeinoa ja uskottavan laatumerkin, johon alan toimijat ovat sitoutuneet, avulla voidaan varmistaa täplärapuun liittyvät kuluttajien positiiviset mielikuvat ja elinkeino voi vastata esim. EU:n vieraslajidirektiivin mahdollisesti synnyttämiin negatiivisiin mielikuviin. Esiselvityksen tavoitteena oli selvittää Pyhäjärven rapuelinkeinon toimijoiden (ammattimaiset ravustajat, ravun välitysyrietykset ja jalostajat) kiinnostus lähteä rakentamaan Pyhäjärven täplärapulle laatumerkkiä ja siihen liittyvää kriteeristöä. Lisäksi selvitettiin eri markkinarajapintojen (tukut, vähittäiskauppa, HoReCa –sektori) näkemys laatumerkin tarpeellisuudesta ja erityisesti toivomuksista kriteeristön suhteen. Selvitykset toteutettiin sekä henkilökohtaisilla haastatteluilla, puhelinhaastatteluilla että sähköisillä kyselyillä. Esiselvityksen tulosten pohjalta voidaan lähteä suunnittelemaan laajempaa kehittämishanketta, jossa luodaan täplärapulle oma laatumerkki ja Pyhäjärven rapuelinkeinon toimijat voivat toimia pilotti- ja kehitysalustana laatukriteeristön luomisessa ja käyttöönotossa.

## Pakkausmerkinnät

Elintarvikkeiden pakkausmerkinnät kertovat pääasiat tuotteista. Pakollisiin pakkausmerkintöihin kuuluvat elintarvikkeen nimi, ainesosaluettelo, sisällön määrä, ravintosisältö, vähimmäis-säilyvyysaika (tai viimeinen käyttöajankohta), valmistajan, pakkaajan tai EU:ssa toimivan myyjän nimi, alkuperämaa, elintarvike-erä ja tarvittaessa säilytysohje, käyttöohje, varoitusmerkintä ja alkoholipitoisuus. Tuotteita voidaan merkitä myös vapaaehtoisin merkein. Merkit ohjaavat tuotteen kuluttajaa vastuullisiin valintoihin ja opastavat tekemään vastuullisia ostopäätöksiä. Kaikille kriteereille ei kuitenkaan ole olemassa merkintää. Vapaaehtoisia merkkejä voivat hakea ja saada myös palvelut. Vapaaehtoisia merkintöjä ovat muun muassa: alkuperämerkit (Hyvää Suomesta –merkki, Sirkkalehtilippu, Avainlippu), tuotantotavasta kertovat merkit kuten luomumerkit (Eurolehti, Aurinko-merkki ja Leppäkerttumerkki), Detemer-merkki tai Reilu kauppa –merkki, ympäristö-, energia- ja kierrätysmerkit (Joutsenmerkki, EU-Kukka, MSC-sertifikaatti, Energiamerkki ja Energian ympäristömerkki EKO) sekä erilaiset tuotteiden ja pakkausten kierrätystä koskevat hyötykäyttömerkit. (Lähde: [www.ruokatieto.fi](http://www.ruokatieto.fi))

## Täplärapujen laadun varmistaminen

Rapuelinkeinon yhtenä haasteena on, että rapuja tarjotaan myyntiin usein usean toimijan kautta, ilman laatustandardeja. Erityisesti huippusesongin aikaan tarjolla voi olla laatutasoltaan heikompia rapueriä. Tällä voi olla merkitystä rapujen hintatasoon tai siihen, että asiakkaat siirtyvät ostamaan ravut muilta alueilta. Elinkeinoraputalouden kannalta rapujen laadulla on paljon imagollista merkitystä ja heikot rapuerät vaikuttavat negatiivisesti elinkeinoon.

Kalastusalueen ja ravustajien kesken on herännyt keskustelua siitä, tulisiko Pyhäjärven rapulle luoda oma laatustandardi. Laatustandardiin sitoutuneet toimijat sitoutetaan rapulle määritettyyn laatuun koulutusten ja auditointien avulla. Laatustandardin täyttävät ravustajat ja rapuerät saivat käyttöönsä Laatumerkin, jonka voisi liittää myyntipakkauksiin. Laatustandardin ja -merkin avulla voitaisiin vastata EU:n vieraslajidirektiivin tuomiin haasteisiin erityisesti ravun imagon osalta. Laatumerkki ja -standardi varmistaisivat täplärapun positiivista mielikuvaa ja edistäisi elinkeinon edellytyksiä. Merkki toisi yhtenevän käytännön ravustajien ja rapuja välittävien yritysten keskuuteen. Säkylän Pyhäjärven rapulle luotu kriteeristö ja laatumerkki olisi jatkossa mahdollista ottaa käyttöön koko Suomessa.

## Haastattelut ja niiden tulokset

Ravustajien, myyjien ja asiakkaiden (tukut, kaupat ja ammattikeittiöt) kiinnostusta Pyhäjärven täpläravun laatumerkinnälle lähdettiin selvittämään haastatteluin.

Haastatteluissa kysyttiin ravuista tulleista palautteista, tuleeko ravuista yleensä palautetta ja mitä palaute yleensä koskee. Haastattelussa selvitettiin myös eri tahojen näkemyksiä siitä, kuinka paljon rapujen alkuperästä, jäljitettävyydestä ja esimerkiksi käsittelystä tulee kysymyksiä asiakkailta. Kysymyksillä pyrittiin selvittämään myös, koetaanko laatumerkinnälle olevan tarvetta ja olisiko laatumerkintä toimijan kannalta hyödyllinen. Lisäksi selvitettiin muita kehittämistarpeita rapuketjussa.

## Ravustajat, paikalliset rapumyyjät

Paikallisesti ravun laatukriteeristölle nähtiin jossain määrin tarvetta. Etuina nähtiin erityisesti laatumerkin tuoma **imagoetu**, kun asiakas valitsee merkittömän ravun ja kotimaisen Pyhäjärven laaturavun välillä. Tällä hetkellä rapujen alkuperää ei välttämättä niin tarkasti ilmoiteta.

**Haastattelujen perusteella tärkeimpiä laatukriteerejä ovat sumputus ja mittaaminen.** Tällä hetkellä sumputuskäytännöt ovat kirjavat ja osa ravuista saatetaan myydä suoraan järvestä, eikä puhdasvesisumputuksen jälkeen, jolloin maussa voi olla laatuvariaatioita. Yhteiset pelisäännöt sumputukselle, joita kaikki noudattaisivat, nähdään hyvänä ajatuksena. Myös mittaamisen kriteereissä on jonkin verran erimielisyyksiä. Laatukriteeristön avulla, saataisiin alueelle sama mittaustapa kriteeristön perusteiksi. Samoin **väriohjeiden** avulla voisi vaikuttaa myytävien rapujen tasalaatuisuuteen. Mustat ravut tulisi esimerkiksi päästää takaisin järveen.

Laatukriteeristön kautta toivottaisiin myös tietoa ravusta ravustajille. Esimerkiksi jonkin verran tulee kysymyksiä keitetyn ravun säilyvyydestä. Laatukriteeristön kautta voisikin tuoda tietoa ravustajille ja myyjille muun muassa säilyvyydestä tai siitä, voidaanko säilyvyyttä testata omavalvonnan yhteydessä.

Ravustajat myyvät rapuja paikallisten ravustajien toimesta sekä suoraan asiakkaalle, että tukuille.

Palautetta rapujen laadusta tulee harvemmin yksityisasiakkaalta. Joskus tulee palautetta makuuhaitoista. Ravintoloilta saattaa joskus tulla palautetta ravun laadusta, sillä heille laadulla on taloudellista merkitystä.

**Haasteita laatukriteeristön luomisessa tulee olemaan esimerkiksi siinä, miten ravustajat saadaan sitoutettua kriteeristöön.**

## Ravun välitysyrietykset ja jalostajat

Raputukuille tehdyissä haastatteluissa tuli yksimielisesti ilmi se, että laatukriteeristö olisi varmasti **imagollinen tekijä**, mutta sillä ei koettu olevan suurta vaikutusta rapujen myyntiin. Hintaan sillä ei katsota olevan vaikutusta tai se ei saa vaikuttaa ostettavan ravun hintaan.

Myytävät ravut menevät tukuissa usein sekaisin niin, että eri järviltä myytävät ravut käsitellään samanarvoisina. Tästä näkökulmasta katsoen laatumerkinnällä ei ole mitään merkitystä, sillä tukkujen kannalta ei ole tarkoituksenmukaista lähteä myymään vain Pyhäjärven rapua.

Keskustelua ravun laatukriteeristön osalta tuli myös siitä, miten ravut merkitään tai miten laaturapu-merkki ravuissa/laatikoissa näkyy. Mittaustavan suhteen yhteneväinen käytäntö katsottiin laatukriteeristön eduksi ja tukkujen kannalta merkitykselliseksi.

## Asiakkaat (vähittäiskaupat)

Haastatellut asiakasryhmät olivat rapuja myyvät kaupat. Palautteet rapujen loppukäyttäjiltä ovat yleensä olleet positiivisia. Negatiivisia palautteita ei juurikaan ole tullut. Rapujen alkuperä kiinnostaa loppukäyttäjiä, mutta varsinaista jäljitettävyyttä ei ole kysely.

**Laatumerkintä koettiin positiiviseksi asiaksi markkinoinnin apuna**, mutta varsinaista tarvetta laatumerkille ei nähty. Yleisesti ottaen kauppiaan näkökulmasta laatumerkit ovat hankalia, koska tämä lisää kaupan päässä työtä, kun laatumerkki pitää jotenkin saada näkyviin.

**Asiakkaan näkökulmasta laatumerkintä ei saa vaikuttaa ravun hintaan.** Kukaan haastateltuun vastanneista asiakkaista ei ollut sitä mieltä, että olisi valmis maksamaan lisää laatumerkinnästä tai, että Pyhäjärven laaturavuilla olisi eri hinta kuin muilla kotimaisilla ravuilla.

## Haastatellut tahot

Jussi Haanpää Oy, kalaliike, Oulun kauppahalli

Markku Lehtinen, Raputukku

Jani Viljanen, Raputukku

Tarmo Nurminen, Länsi-Suomen Rapu

Markku Levonmaa, Isokylän nuotta

Jouni Aaltonen, Kolvaan kala

Mika Nordström, Kalatukku Eriksson

Kim Liemola, Äyriäistukku

K-Supermarket Mustapekka

Jonas Karlsson, Rapukuningas

## Tulokset

Laatukriteeristölle ja rapujen käsittelykoulutukselle koettiin olevan tarvetta. Yhteisen laatumerkin avulla voidaan varmistaa tuotteiden tasalaatuisuus arvoketjun joka vaiheessa ja ketjun läpinäkyvyys paranee. Laatumerkin ja sen kriteerien (yhtenäiset mittaustavat, sumputustavat

ja –ajat sekä väriluokat) avulla saataisiin vahvistettua Pyhäjärven täplärapujen imagoa ja tasaisella laadulla varmistettaisiin jatkuva asiakastyytyväisyys ja tuoteturvallisuus. Yhteisillä menettelytavoilla mittauksissa ja väriluokittelussa tuettaisiin myös järven rapukannan elinvoimaisuutta. Vaikka lopullisissa markkinarajapinnoissa (kalatukut ja vähittäiskauppa) ei haastatelussa luonnollisestikaan luvattu lisää hintaa laatumerkillä varustetuille raputuotteille, niin taloudellista lisäarvoa voidaan tuottaa poistamalla hinnanvaihtelut rapukauden aikana; laadultaan heikompien rapuerien pääsy markkinoille halvemmalla hinnalla pudottaa myös normaali-laatuisten erien hintoja.

Laatumerkinnän fyysisessä toteutuksessa ja laatumerkintään sitoutumisessa nähtiin olevan haasteita. Keskeisessä roolissa laatumerkin kriteeristön luonnissa ja laatumerkin ylläpidossa ovat sekä ravustuslupia myöntävä Pyhäjärven kalastusalue että täplärapuja suuria määriä markkinoille toimittavat yrittäjät (4 toimijaa nyt). Laatumerkkiä myöntävän ja hallinnoivan tahon seurattava on säännöllisesti kriteeristön noudattamista auditointien avulla. Laatumerkin käytön hinta muodostuu ylläpidon laajuudesta ja siihen vaikuttaa suuresti se, kuka vastaa brändäys- ja markkinointityöstä. Yhteisen laatumerkin taloudellisten hyötyjen maksimointi onnistuisi parhaiten yhteismarkkinoinnilla ja -logistiikalla. Tällöin paikalliset raputukut muodostaisivat yhteisen markkinointiyrityksen tai osuuskunnan, joka yhteisesti sovittujen sääntöjen mukaan markkinoisi ja toimittaisi täplärapuja markkinoille. Yhteisen markkinointiyrityksen kautta raputukut voivat myös yhdessä kontrolloida omien täpläravun toimittajiensa toiminnan ja tuotteiden laatua.

Laatumerkin luominen ja käyttöönotto vaatii laajaa yhteistyötä Pyhäjärven täplärapuelinkeinon toimijoiden piirissä. Seuraavaksi tulisi mallintaa laatumerkin taloudelliset vaikutukset eri vaihtoehtoiseen Pyhäjärven raputalouden arvoketjussa. Jos myytävien tuotteiden korkea laatu ja imago takaisivat todistetusti jatkossa paremmin riittävän lisäarvon ja yhteismarkkinointi vielä lisäisi taloudellista kannattavuutta, niin silloin toimijat olisi helpompi saada lähemmään mukaan yhteistyöhön.

Eurassa 31.1.2018

Henna Ryömä & Marko Jori